

Martin Kirigin

TKO NAS UČI U ČASOSLOVU?

Ima svećenika koji svakog dana u časoslovu vrlo pomnjivo razmotre čitanja što nam ih Crkva pruža iz nepregledne riznice svetih otaca i pisaca. Jedan mi se od tih svećenika pismeno obratio s molbom da bih se potrudio iznijeti barem nešto i o samim piscima dotičnih čitanja koja su počašćena i uzeta u naš dragi časoslov. Opravdano je, naime, uz ono što nam netko govori još doznati i tko nam zapravo govori, pogotovo kada među tim piscima ima i dosta takvih o kojima i upućeni u patologiju malo znaju.

I.

Jedini je naš Učitelj Krist Gospodin (usp. Mt 22,8; Iv 13,14). On nas, cijelu svoju Crkvu, kao naš Veliki svećenik predvodi u našoj molitvi. Drugi nas vatikanski sabor uči: *"Tu svoju svećeničku službu on vrši po toj istoj Crkvi, koja ne samo euharistijskim slavljem nego i drugim načinima, osobito obavljanjem božanskog časoslova, bez prestanka hvatali Gospodina i posreduje za spasenje svega svijeta"* (SC 83). Naša bi se pak molitva morala uglavnom sastojati od slušanja božanskih riječi koje su zapravo odjek vječne Riječi, druge osobe presvetog Trojstva.

U tu je svrhu Krist po svojem svetom Duhu potaknuo i nadahnuo svete pisce da nam saopće što nam je Bog htio kroz stoljeća objaviti. Zatim je u Crkvi vodio i svoje namjesnike da nam, na raznovrsnoj razini i važnosti, tumače Božju zapisanu riječ. Izričito je rekao: *"Još vam imam mnogo kazati, ali sada ne možete nositi. No kada dođe on -Duh Istine - upućivat će vas u svu istinu: jer neće govoriti od sebe, nego će govoriti što čuje, i očitovat će vam ono što dolazi"* (Iv 16,12-13).

"Tako Crkva u svojoj nauci, životu i bogoštovlju čini da neprestano traje i svim naraštajima prenosi sve što je ona sama, sve što vjeruje ... Izjave svetih otaca svjedoče o životvornoj prisutnosti te Predaje, čije se bogatsvo prelijeva u rad i život Crkve koja vjeruje i moli" (DV 8). Stoga saborski nalog veli: "Neka se 'jutrenja' (tj. dotadašnji matutin a sadašnja

Služba čitanja) sastoji od manje psalama i od dužih čitanja" (SC 89 c). Novim se časoslovom nije htjelo nikoga previše opteretiti, ali su zato čitanja otaca uvedena u sve dane kroz cijelu godinu, što je prije bio slučaj samo u korizmi.

Sveti nam, dakle, oci i pisci svakog dana tumače božanski nauk, a svoje su riječi redovito potvrdili i svojim životom. I s toga je vidika pravo da o svakome od njih barem nešto doznamo. Za taj se posao nije bilo lako odlučiti, jer se za nj ne traži samo sprema, koja piscu ovih redaka nije velika već je za to potrebna što veća biblioteka koja u malom samostanu nije na raspolaganju. Tà radi se o podacima za 150 osoba koje su govorile i pisale u više jezika. Izbjegavajući načelo: "Brigo moja, prijeđi na drugoga", potpisani se usudio započeti ovaj posao u nadi da će ove skromne bilješke zanimati barem neke moliocne časoslova i biti im od tražene koristi. Ako ih tko dopuni ili ispravi, bit će mu zahvalan u prvom redu sam njihov sastavljač. Uz to valja reći da o velikim crkvenim ocima i naučiteljima, dakako, neće biti iznesen njihov, većini poznati, život i djelovanje već će biti govora samo u vezi s njihovim spisima iz kojih su uzeta dotična čitanja. I neće se ponavljati ono što o svakom svecu stoji u časoslovu.

Pravedno je navesti i glavna pomagala za sastavljanje ovih bilježaka. Uz poznatu Šagi-Bunićevu "Povijest kršćanske literature" (od koje je dosada nažalost izišao samo I. svezak), najviše je podataka crpljeno iz 13 svezaka talijanske "Bibliotheca sanctorum" i iz 2 sveska "Dizionario patristico e di antichità christiana" (Marietti 1983). Tu su i još neka druga djela koja sam manje koristio.

II.

Za uvod će još biti korisno iznijeti nekoliko napomena o tome kako je došlo do ovakvog izbora crkvenih otaca i pisaca u obnovljenom časoslovu. O tome nas izvješćuje najupućeniji A. Bugnini u djelu "La riforma liturgica 1948.-1975, 527-574.

Saborska je liturgijska konstitucija odredila: "Što se tiče čitanja u časoslovu ... neka se bolje odaberu čitanja iz djela otaca, učitelja i crkvenih pisaca. Muke i životi svetaca neka se usklade s povijesnom istinom" (SC 92). Za taj je težak i odgovoran posao u "Vijeću za provedbu liturgijske konstitucije" bila ustanovljena 5. tudijska grupa (usve ih je bilo pedesetak). U nju se pozvani najpoznatiji patrolozi iz cijeloga svijeta a na čelu im je bio M. Pellegrino, profesor starokršćanske literature na državnom svučilištu u Torinu. Kad je on god. 1965. bio imenovan torinskim nadbiskupom i kardinalom, naslijedio ga je njegov učenik svećenik U. Neri. Taj nije mogao dugo ostati na tom poslu pa je vodstvo

grupe preuzeo njezin tajnik I. Onnatilia, kojega je naslijedio F. Nikolasch, a njega opet augustinijanac J. Rotelle. Pod njihovim je vodstvom sakupljen sav materijal: samo iz dviju Migneovih Patrologija preko 2000 tekstova.

Dobro organizirani posao nije smetalo što se rukovodilac mijenjao. Ako se nešto izgubilo na vremenu, dobivalo se na kvaliteti, koju su uz spomenute osiguravali stručnjaci kao F.Toal, J.Quasten, W.Duerig, A.Olivar, J.Leclercq, I.Ortiz de Urbina i mnogi drugi. Kada su odabrana čitanja za prva dva sveska novog časoslova (od došašća do kraja vazmenog vremena) u želji da se posao prije dovrši, u Rim su pozvani engleski benediktinac H.Ashworth i cistercit iz Orvala G. Raciti. O njihovu radu Bugnini piše: "*Za više su mjeseci ta dva monaha od jutra do večera sate i sate provodili u uredima Kongregacije za bogoštovlje (gdje se nalazila čitava zbirka predloženih otačkih čitanja) pa su čitajući, razmatrajući i psalirajući prosuđivali razne tekstove što su ih njihovi predšasnici bili sakupili ali ih samo letimice kritički ocijeniti. Iz te je kovačnice, u kojoj se divno spajala molitva s trudom i znanjem, potekao patristički lekcionar za nedjelje i dane kroz godinu*" (533-534).

III.

Kod svega se pazilo i na pstoralne potrebe molitelja časoslova, jer - dok psalmi, kantici, himni i molitve održavaju i pomažu naš molitveni život - bilijska nas i patristička čitanja pretežno poučavaju. Duhovna im je korist to veća što nam više pružaju snage i utjehe za vršenje svih svagdanjih poslova.

Pred očima su svih suradnika stajali prihvaćeni kriteriji da čitanja u časoslovu: 1. rasvjetljuju životvorni smisao bilijskih odlomaka, osobito s obzirom na dotično vrijeme ili dan; 2. iznose točan dogmatski, asketski i moralni nauk Crkve; 3. budu u što boljoj povezanosti s dotičnim liturgijskim slavljem.

Zanimljivo je kako su svi zastupali stanovište da se što više čitanja uzme i od istočnih otaca, zajedničkih svim Crkvama. No, sveta Predaja nije s njima zaustavljena pa je dosta toga uzeto i od srednjovjekovnih naučitelja i pisaca. Neki su stručnjaci bili i zato da budu zastupani i noviji duhovni pisci, kao Dom Marmion, Karlo de Foucault, R. Guardini, T. Merton i dr. No prevladalo je gledište da duhovne osobe, kako reče kardinal F. Šeper, redovito imaju novije pisce u svojim knjižnicama, a starije malo tko. Sa svoje je strane Kongregacija za nauk vjere zatražila da se ne uzimaju spisi živih ljudi.

Članovima se čitave radne grupe nije bilo lako odlučiti u tolikom mnoštvu tekstova. Stoga je prevladala namjera da se, osim službenog teksta u tipskom izdanju časoslova priredi i 2. zbirka koja će se upotrebljavati alternativno s čitanjima u službenom izdanju, uvažavajući razne okolnosti pojedinih krajeva. Ta je misao ušla i u Opću uredbu časoslova br.162: "Biskupske konferencije mogu prirediti i druge tekstove koji bolje odgovaraju predajama i mentalitetu dotičnog područja, i to se mogu uvrstiti kao dodatak Lekcionaru. Te tekstove treba uzeti iz djela katoličkih pisaca koji se odlikuju učenošću i svetošću." Kod nas to još nije učinjeno.

Ovdje na kraju spomenuta osobina tražila se i za starije pisce pa su skoro sva čitanja sastavljena od proglašanih ili priznatih svetaca. Iznimka je napravljena za Origena i Tertulijana, koje Crkva ne samo što ne štuje kao svece već ih drži kao djelomice ne posve pravovjernima. No nije se htjelo moliće časoslova lišiti važnih izlaganja osoba koje su kao prve toliko doprinijele razvoju egzegeze i uopće teologije. A s koliko su pomnije birani tekstovi otaca vidi se i iz činjenice da je velika većina čitanja u časoslovu uzeta tako te su i u njima ispušteni manje važni odlomci. Dosta je pogledati kako se mnoga čitanja nalaze na više stranica zbirke iz koje su uzeta, npr. odmah na početku časoslova: sv.I, str.92 i 105, itd.

Spomenimo još kakva je posebna i to 6. grupa stručnjaka radila na sprovođenju saborske odluke da se Muke i Životi svetaca usklade s povijesnom istinom. Grupa je, barem neko vrijeme, radila pod vodstvom direktora čuvenih bolandista B. De Gaiffiera. Nije joj bilo teško iz časoslova odstraniti mnoga legendarna čitanja koja su katkada kod nekih izazivala i podsmjeh. Uz to je prevladavalo načelo neka sveci govore o sebi, ako su išta prikladna o sebi napisali, a pozvane su i uprave redova da predlože što da se čita o njihovim svecima. Da čitanja ne vise u zraku, za sve je svece donesena, kako znamo, bilješka s navažnijim datumima njihova života i rada. I to je dobro pogledati.

Uzevši sve skupa, svatko će priznati da je posao obavljen s toliko znanja i truda da se može s Bugninijem ovaj Lekcionar smatrati "jednim od najdragocjenijih bisera časoslova" (534).

Afraat

Uz veliki broj starih grčkih i latinskih otaca Bog je dao Crkvi dosta i onih koji su pisali sirski. Zbog njihove zemljopisne daljine i malopoznatog jezika, patristično im je blago malo prodrlo u cijelu Crkvu. Patrologia latina i Patrologia graeca mnogima su poznate i dos-

ta se njima služe, ali ne tako i Patrologijom sirijskom. Svakako se kao prvi sirijski otac obično navodi sv. Afraat. Malo o njemu znamo, iako ga Istočna crkva slavi 29. I., a Zapadna 7.IV.

Nadimak mu je "perzijski mudrac" jer se kao poganin rodio u Perziji oko godine 270. a prešavši u Siriju, postao je članom "Sinova saveza" koji su tvorili grupe slične redovničkim. Nije sigurno da je bio biskup ali zacijelo su nam od njega sačuvana "Dokazivanja", zbirka rasprava, pisama i homilija. Prvotno ih je bilo 22, svako Dokazivanje počinje jednim od 22 slova sirijskog alfabeta. Kasnije Afraat dodaje još jedan spis. Umro je oko godine 345. prvi sirijski otac obično navodi sv. Afraat. Malo o njemu znamo, iako ga Istočna crkva slavi 29. I., a Zapadna 7.IV.

Njegova je teologija pretežno biblijska i na nju je grčka filozofija vršila premalo utjecaja. Sam sebe naziva učnikom isključivo Svetoga pisma i iz njega, osobito iz Staroga zavjeta, uzima razne simbole i obrede te im daje novozavjetno shvaćanje. Tako je iz njegova 11. Dokazivanja u časoslov I. korizmene srijede uzet odlomak o obrezanju srca u smislu Pavlovih riječi, v. Rim 2,29.

Afrički pisac

O bujnom nam kršćanskom životu prvih stoljeća u Sjevernoj Africi govori čuveni troplet Tertulijan - Ciprijan - Augustin, kao i ostaci vrlo brojnih pa i ogromnih bazilika, čak i s jedanaest lađa. Sve je to opustošila invazija Vandala i Arapa, između ostaloga i zbog toga jer se ondje kršćanstvo bilo uvriježilo ne domorodnim, puntskim, već latinskim jezikom. Iako je arapska okupacija dovršena početkom 8. stoljeća, sačuvana su svjedočanstva živih kršćanskih zajednica sve do početka 11. stoljeća. Iz propovijedi nekoga afričkog pisca iz 6. st. imamo VII. vazmene subote u časoslovu neposredno prije Duhova značajno čitanje: "*Jedinstvo Crkve govori svim jezicima*".

Albert Veliki

Učeni je dominikanac kao profesor u Kölnu imao za učenika sv. Tomu Akvinskoga kojega je zatim preporučio da predaje na pariškom sveučilištu. Kad se pronio glas da će Albert biti imenovan za biskupa, njegov ga je general odvrćao da ne prihvati tu čast i pisao mu: "Više bih volio čuti da je moj preljubljeni sin uzdignut na odar nego na nadbiskupsku stolicu!" Ipak se Albert rado dao zarediti i neko je vrijeme upravljao regensburškom biskupijom, ali se nje i odrekao. Kao pisac naj-

više se isticao svojim opširnim i temeljitim poznavanjem filozofije, teologije i prirodnih znanosti, što mu je pribavilo naziv "doctor universalis".

Rodio se god. 1193. i u svojim je 87 godina napisao stotinjak većih ili manjih djela. U Kölnu mu izdavaju sabrana djela u 40 svezaka. Svećem ga je i crkvenim naučiteljem proglasio tek Pio XI, a Pio XII. patronom onih koji se bave prirodnim znanostima, što je našlo odjeka i u molitvi na njegov spomendan 15.XI. Za čitanje je u časoslovu odabran odlomak iz njegova tumačenja Lukina evanđelja, gdje je u vezi s presvetom euharistijom zapisao da od nje nema "ništa korisnije, ništa ugodnije, ništa spasonosnije, ništa ljupkije, ništa sličnije vječnom životu". Tko o sv. Albertu želi znati više, može pročitati u životopisu što ga je napisao H. Bošković (Zagreb 1932).

Alfonz Marija De Liguori

Od 1696. do 1787. živio je kao plemić, advokat, svećenik, ustanovitelj redemptorista i biskup. Svetim je proglašen god. 1839, crkvenim naučiteljem god. 1871, a Pio XII. ga je imenovao patronom svih ispovjednika i moralista. Mnogo je propovijedao puku i još više pisao: 111 knjiga i knjižica. Zalagao se za probabilizam između rigorista i laksista, i njegova je "Moralna teologija" u 3 sveska izišla u preko 80 izdanja. Daleko su brojnija izdanja njegovih djela na živom jeziku, u mnogim prijevodima pa i na hrvatskom. Tako i djelo "O ljubavi prema Isusu Kristu" u 516 izdanja, iz kojega je u časoslov uzeto čitanje na njegov spomendan 1. kolovoza. Na pročelju se matične kuće njegove družbe, ispred ulaza u Vatikan ističu riječi 130. psalma: "*Copiosa apud Eum redemptio = Obilno je u Njega otkupljenje*", što je sv. Alfons najviše naglašavao.

Alojzije Gonzaga

Od njega imamo uzoran život i malo pisama. Dio jednoga, upućenoga majci, čitamo na njegov spomendan 21.VI. Neka nas u njemu ne čude izrazi i poštovanja. Kada u Svetom pismu imamo mnogo vremenski uvjetovanih izraza, kako da ih ne bude u spisima ljudi? Zaviduje nas u pismu svečeva čežnja za nebom koje je rano zaslužio. U 4. godini teologije, kao mladi isusovac, posluživao je kužno oboljele. Na putu u rimsku bolnicu nađe teško bolesna, naprti ga na leđa i ponese ga u bolnicu da ga sam dvori. Od njega je bio zaražen, što mu u 23. godini života pribavi željeni lijet u nebo. Prvi je životopis zaštitnika mladeži napisao o. Cepari 15 godina iza svečeve smrti. Preveden je na više jezika, a među njima i na hrvatski.

Amadej

Sin klermontskog grofa (živio od 1110. do 1159. godine) stupio je među prve cistercite i uživao posebno povjerenje sv. Bernarda, dok mu nije papa Lucije III. naredio da prihvati biskupsku službu u Lozani. Mnogo je propovijedao i uz ostalo napisao 8 homilija o štovanju Blažene Dj. Marije. Razumljivo je što kao cistercit toliko hvali Mariju, a nitko kao on nije nju veličao i kao Kraljicu. Stoga je od njega u časoslov uzeto čitanje na spomendan te njezine povlastice 22. VIII.

Ambrozije

Kao izobraženi pravnik služio je najprije u našem Sirmiumu (Srijemskoj Mitrovici) što ga je kasnije par puta posjetio kao milanski biskup. Za carskog je namjesnika poslan u Milan s riječima: "*Idi, ne postupaj kao sudac već kao biskup!*" Ondje ga svi zavolješe i, dok je nadzirao nemirno biranje novog biskupa, složno ga proglase jedinim kandidatom. Uzalud se opirao, jer je još bio samo katekumen. Tako je 30.XI.374. kršten i 7.XII. posvećen za biskupa.

Kad je morao druge poučavati, najprije se sâm dao na studij Svetoga pisma, osobito pomoću spisa sv. Atanazija i Origena. Kao malo koji biskup proveo je sve 23 godine svoje pastirske službe u mnogim putovanjima, naporima i borbama, što ih himan njemu u čast označuje kao "strašne, bijesne oluje". Valjalo mu je bojevati s ostacima poganstva, s krivovjernim arijancima i s kolebljivim vladarima. Uvijek je primao svakoga i bez najave.

Uza sve to, mnogo je propovijedao i pisao, pretežno na temelju starozavjetnih knjiga, a najpoznatije mu je djelo "Izlaganje Lukina evanđelja" odakle je u časoslov uzet odlomak o Pohodu BDM 31.V. i 21.XII. Osim tih se u časoslovu nalaze još 22 njegova čitanja, među kojima je dobar dio njegove rasprave o Otajstvima koju je, zajedno s djelom o Tajnama, preveo i protumačio o. Marijan Mandac. (Vidi 15. tjeđan u vezi s biblijskim čitanjima o Iliji, revnitelju Jahvina bogoštovlja).

Za poznavanje Ambrozijeva života i rada, najvažnija su njegova pisma. Prave su to poslanice, na broju ih je 90. I za njegov je spomendan poslužilo 2. pismo koje je uputio Konstancu, biskupu u Imoli. Ambrozije mu je davao savjete prema onome kako je sam živio. (Hrvatski je netočno prevedeno: Ne sjedi se na kormilu već na krmi - *in pupe*; na krmi se ne drži ključ već kormilo - *clavum*, a ključ bi latinski bilo *clavem*).

Od njega imamo i prve uspjele latinske crkvene himne koje su dugo nazivali "ambrosianum", tako sv. Benedikt. Pripisuje mu ih oko 20, između njih i ona za tri dnevna časa, a sigurno ih je barem pet, šest.

U njegovim je spisima toliko govora o Mariji da ga nazivaju "ocem latinske mariologije". S pravom je netko istaknuo: Ambrozije je pokupio sve dotadašnje kamenčice i od njih složio cjelovit mozaik u čast Majke Božje. O djevičanstvu je govorio tako zanosno da su se mnoge djevojke na to posvetile Bogu pa su neke majke, kako sam piše, svojim kćerima branile ići na njegove propovijedi. Odlučno se zauzimao i za papin primat, poznata je njegova izreka: "*Ubi Petrus, ibi Ecclesia!*"

Ovaj mali sažetak njegova velikoga rada zaključimo sudom stručnjaka Duddena: "*Ambrozije je posrednik između istočne i zapadne teologije, prvorodeni mistik Zapada i prethodnik srednjovjekovnog kršćanstva.*"

Atanazije Sinajski

Život je skrovito proveo tijekom 7. st. u samostanu sv. Katarine na Sinaju. Vani je postao poznat po svojim brojnim djelima protiv nestorijanizma i monofizitizma. Svojoj je braći održao više govora, a iz jednoga je čitanje na svetkovinu Gospodinova preobraženja (6.VIII), koju istočni mistici smatraju svojom glavnom svetkovinom. Sv. Anastazija Istočna crkva slavi 21.IV. ističući da je "*poput Mojsija zaslužio prije smrti Boga vidjeti*".

Anastazije Antiohijski

Malo se zna o njemu, ali je sigurno god. 559. izabran za patrijarha u Antiohiji. Branio je pravovjerje, zbog čega ga je car Justin II. prognao u Jeruzalem. Tako ga je sv. Grgur Veliki, kad je bio papin poklisar u Carigradu, tješio brojnim pismima i konačno kod cara uspio da se Anastazije mogao vratiti na svoju stolicu. Tu je i umro god. 558. Od njega je do nas došlo 5 rasprava, a iz pete je uzeto čitanje u časoslovu za pokorničko slavlje.

Andrija Kretski

Rodio se u Damasku god. 660. Monah u Jeruzalemu pa biskup na Kreti. Borio se protiv ikonoklasta i zato prognan na otok Lezbos, gdje je

i umro god. 740, a Grci ga slave 4.VI. U časoslovu su njegovi govori na Cvjetnicu, 23.utorak, na blagdane Rođenja BDM i Uzvišenja svetoga Križa. Sva tri čitanja zaslužuju vrlo pažljivo razmatranje.

Angela Merici

Renesansa je u kršćansko društvo unijela mnogo poganske teorije i još više prakse. Bog je u ono vrijeme nadahnuo ovu sveticu da sama živi prisnim duhovnim životom te povuče mnoge djevojke za sobom. Utemeljila je družbu Uršulinki, koja je i kod nas dobrano poznata, eda se poput nje brinu za bolesne i za odgoj mladeži. Prije smrti je diktirala tri spisa pa je u njezinoj Duhovnoj oporuci bilo lako za časoslov naći tekst u kojem je iznijela načela po kojima je sama živjela. Spomendan joj se, nakon više premještaja, sada ustalio na dan njezine smrti 27.I.

Antun Marija Claret

Ustanovitelj misionarske Kongregacije sinova Bezgrešnog srca Marijina (CMF), koji se po njemu zovu "klaretinci". Oni i kod nas nastoje proširiti svoje djelovanje. Kao biskup na Kubi, nastojao je liječiti moralnu i materijalnu bijedu onoga kraja i osobito se brinuo za bolesne. Sudjelovao je na I. vatikanskom saboru kao oduševljeni zagovornik papine nezabludivosti. Napisao je i nekoliko knjižica, kao "Slasti polja" u pohvalu seljaka i "Svladano samoljublje", iz koje na njegov spomendan imamo u časoslovu poziv na Kristovu ljubav. Godine 1950. proglašen je svetim i u opći je Kalendar unesen kao ustanovitelj redovničke družbe i predstavnik američkog kontinenta.

Antun Marija Zaccaria

Završio je medicinski studij ali se odmah dao na propovijedanje. Širio je pučke pobožnosti, npr. u Milanu 40 sati klanjanja na početku Velikoga tjedna, običaj da se svakog petka zvoni u 3 sata popodne i druge pobožnosti. Ustanovio je četiri družbe, sve s imenom sv. Pavla kojega je revnost želio nasljedovati. Njegovi su sljedbenici prozvani *bar-nabiti* po crkvi u kojoj su propovijedali. Nasljedovanje sv. Pavla izraženo je i u njegovu nagovoru iz kojega imamo 5.VII. izvadak u časoslovu.

Antun Padovanski

Između devedesetak svetih i blaženih s imenom Antun, daleko je najviše poznat sv. Antun Padovanski. Toliko da je i u našim krajevima nekoliko crkvice i još više oltara sv. Antuna opata (inače povezanog s domaćim životinjama) prevladao "svetac svega svijeta". Šteta je što se u praksi više misli na njegova čudesa nego na njegove propovijedi koje su pune evanđeoskog duha, katkad i oštre a uvijek prožete dogmatskim i moralnim naukom te visokom mistikom pa je konačno proglašen i naučiteljem Crkve. Sve je to sažeto u odlomku koji se čita 13. VI.

Anzelmo

Odgojen pobožno od pobožne majke, pobjegao je iz rodne Aoste jer mu otac nije dopustio da mlad stupi među benediktince. Monah pa opat u francuskoj opatiji Le Bec. Svuda nastupa blago ali i odlučno, osobito protiv posizanja laika u vodstvo Crkve, zbog čega je morao dva puta u dugotrajno izgnanstvo. Poznata je njegova isreka: "*Ništa Bog toliko ne ljubi koliko slobodu svoje Zaručnice Crkve.*" Zagovarao je bezgrešno začće B.Djevice Marije pa je s pravom uzeto njegovo čitanje za tu svetkovinu.

Dubok i pobožan filozof i teolog, smatran prethodnikom skolastike, čuven po izreci: "*Credo ut intelligam = Vjerujem da shvatim!*" Dubinom se i osobitom srdačnošću ističu njegova brojna razmišljanja i molitve, naročito u "Proslogionu", odakle je i čitanje na njegov spomen-dan 21.IV. Najviše je poznata njegova rasprava "Cur Deus homo = Zašto je Bog postao čovjekom?" U tom djelu Anzelmo dokazuje vjernima i nevjernima kako je pali ljudski rod mogao s Bogom pomiriti jedino utjelovljeni Sin Božji, naš Bogočovjek. Pisac tu ne govori samo razumu nego i srcu.

Srdačna su i njegova razmatranja "Monologion". Crkvenim ga je naučiteljem proglasio papa Klement XI. Nedavno mu je benediktinac F.S.Schmidt kritično izdao sva djela u 5 svezaka.

Asterije

Retor pa odvjetnik u raznim gradovima Ponta. Kao amazenski biskup sudjeluje na Efeškom saboru 431.godine. Pripisuju mu se mnoge homilije i iz jedne je u časoslov 1. korizmenog četvrtka uzet dirljiv tekst o postupku Dobrog Pastira s izgubljenom ovcom što nam može u korizmi puno pomoći.

Atanazije

Jedan od prvih istočnih naučitelja što ih je u prošlom stoljeću počela štovati i Zapadna crkva (2.V.). Koliko ta "velika i apostolska duša" (tako sv. Bazilije) podnese borbi i progonstava u obranu pravovjerja, poznato je iz svake crkvene povijesti. S pravom ga često nazivaju Velikim. Zahvalni smo mu za više dogmatskih i asketskih djela kojima je pobijao pogane i arijance a svoje poučavao. Iz njih je u časoslov preuzeto 5 vrijednih odlomaka, ponajviše u vezi s Kristovim bogočovještvom, i k tome jedan tekst (4. korizmeni petak) iz tzv. "Epistolae heorstaticae", što ih je prema običaju Atanazije slao svim biskupima. U Aleksandriji su, naime, najtočnije proračunavali kalendarske promjene i određivali datum slavljenja Uskrsa pa su to javljali drugim Crkvama. Zapad sv. Atanaziju duguje i životopis njegova prijatelja sv. Antuna opata (v.17.I.) koji je uvelike potaknuo monaško divljenje i nasljedovanje među Latinima, a imao je utjecaja i na Augustinovo obraćenje.

Augustin Aurelije

Zacijelo nijedan crkveni otac nije toliko poznat i citiran koliko hiponski biskup Augustin. Svijet još nije vidio tako genijalnog filozofa, teologa i usto praktičnog biskupskog djelatnika. Za poznavanje je njegova života i rada najviše pridonijela njegova poniznost kojom je napisao svoje nedostignute bogohvalne "Ispovijesti" kao i spis "Retractationes", kojim je potkraj svoga života sam ispravio manje točne izričaje u svojim djelima. Migneova "Patrologia latina" u 15 svezaka (32 - 46) sadrži oko 1000 Augustinovih većih i manjih djela, što su ih kritički izdali benediktinci Kongregacije sv. Maura, a otkriveno mu je još nekoliko desetaka dotada nepoznatih govora. Nепrestano raste i nepregledna literatura o Augustinu na raznim jezicima, posebno prigodom čestih njegovih jubileja. Zaista je Augustin iskazao neusporedive zasluge Crkvi svoga vremena i ujedno zažutio trajnu hvalu svega njezina potomstva.

Razumljivo da se to odrazuje i u našem časoslovu koji je od Augustina preuzeo 80 čitanja. Da njih nema, koliko bi naš časoslov bio siromašniji! Čak su dva njegova spisa tu uzeta skoro u cjelini: kroz 24. i 25. tjedan 46. govor o pastirima (u vezi s 34. gl. Ez) i kroz 29. tjedan poslanica 130. Probi o molitvi (u vezi s uspješnom molitvom kraljice Estere). Postigao je to veliki Augustinov štovatelj kardinal M.Pellegrino.

Najviše čitanja imamo iz Augustinovih govora, Raspravâ o Ivanovu evanđelju i I. poslanici i iz Tumačenja psalama. Dok u ostalim djeli-

ma, naročito u filozofskim, pretežno govori o Bogu i duši - obje datosti koje su Augustina najviše zanimale - u ovim se dvjema najčešće vraća na Krista i Crkvu koji tvore takvo jedinstvo da je Augustinu, kao i Pavlu, samo Krist s Crkvom "totus Christus". Osobito začuđuje što u tumačenju starozavjetnih psalama tako često gleda Krista i Crkvu. Kao nitko drugi uči nas kako zapravo valja moliti psalme: po Kristu, s Kristom i u Kristu. Može se reći da uz dva temeljna stožera - Boga i dušu - Augustin neprestano spaja i druga dva, isto tako bitna, Krista i Crkvu, a to četvoro je sav kršćanski nauk.

Sve je to u Augustina vrlo dinamično, koliko sadržaj toliko i stil. Ovaj se ni ne da prevoditi. Tako se nebrojeno puta citirani početak "Ispovijesti" ne kaže samo da nas je Bog stvorio za sebe već (usmjerene) prema sebi: *fecisti nos ad te*, što je mnogo više. Inače imamo prilično Augustinovih tekstova na našem jeziku, "Ispovijesti" su prevedene pet, šest puta, ali bismo ih trebali mnogo više. Do tada, usvojimo ovaj Augustinov usklik u gov.153: " *O amare! O ire! O sibi perire! O ad Deum pervenire!*"

Augustin Kažotić

I Talijani priznaju da je bio Hrvat (majka mu se zvala Radoslava). Kao zagrebački biskup blaženi je Augustin nastojao "da najprije preporodi svećenstvo, koje je poticao na čistoću, radinost, obdržavanje zakona i druge vrline" (Petar Grgec koji mu je spjevao i sadržajnu pjesmu u "Svetoj Hrvatskoj"). Žalimo što su ga ondašnji plemići slabo slušali i onda skrivili da je premješten na lucersku stolicu. U Zagrebu se učeni i pobožni dominikanac brinuo za moralno i materijalno blagostanje vjernika, obnovio je zagrebačku katedralu, održao tri dijecezanske sinode i sudjelovao na koncilu u Vienni god. 1311. do 1312. Ondje je govorio o siromaštvu Crkve, što je uvijek vrlo aktualno pa je to s pravom uzeto na njegov spomendan 3.VIII. Molimo i radimo da bismo ga s Talijanima mogli štovati kao svečano proglašena sveca. Onda će valjda i u našem časoslovu biti više njegovih tekstova, kao što je to zaslužio i naš veliki Marko Marulić, čija su latinska djela bila po Evropi daleko više poznata negoli kod nas.

Balduin

Kao eksteterski arhidakon stupio je među cistercite, gdje ga je zateklo imenovanje za biskupa u Worcesteru i kasnije za nadbiskupa u Canterburyu. Mnogo propovijedao, između ostaloga i u prilog križarskih vojni. Sâm se pridružio onoj svoga kralja Rikarda. Umro je

za opsjedanja Akona god.1190. i pokopan u Tiru. Spomen je blaženika 16. ili 17.X. Prije općenito malo poznati propovjednik, sada u časoslovu ima 4 čitanja s lijepim izrazima o Božjoj riječi i ljubavi.

Bazilije Veliki

U samih 49 godina života (330-379) izveo je zaista velika djela kao zakonodavac istočnog monaštva (i sv. Benedikt ga zove svojim ocem) te još više kao biskup u kapadočkoj Cezareji brinući se i za materijalne potrebe svojih vjernika. Metropolija mu je obuhvaćala petnaestak biskupija, što mu je zadavalo mnogo briga, osobito u borbi sa još žilavim arijancima i njima sklonim vladarima. Prvi je razradio nauk o Duhu Svetom i tu je raspravu preveo i protumačio o. Marijan Mandac, a njegovo Veliko monaško pravilo o. Predrag Belić (u "Redovničkim pravilima"). Toga se Pravila još uvijek drže istočni monasi koji se obično po njemu i zovu. Spomen je svetog naučitelja zajedno sa sv. Grgurom Nazijanskim 2.I. i s njim spada među tri velika Kapadočana.

Beda Časni

Ime mu potječe od stare engleske riječi "bede", što znači molitvu. Od 7. godine monah u samostanu Jarrow i Wearmont koji su bili sasvim blizu, jedan posvećen sv. Petru a drugi sv. Pavlu. Za 55 godina svoga monaškog života Beda je samo tri puta izašao iz samostana i to u svrhu skupljanja podataka za svoja važna djela o najstarijoj engleskoj povijesti. Mnogo je napisao iz svih tada poznatih grana ljudskog znanja. Spomendan mu je 25.V. Još za svečeva života u crkvama su čitali njegove egzegetske i asketske spise pa kad nisu mogli imenu dodati običan naziv sveca, kažu, uveo se običaj zvati ga Beda Časni. Život je smatrao putovanjem u nebo i poznat je njegov poziv: "*Christo spectante curramus = pod Kristovim pogledom hrlimo.*" Dante ga u svome "Raju" stavlja među "velike učitelje".

Benedikt

Za blagdan patrona Evrope 11.VII. izabrana su za časoslov dva teksta s početka i kraja njegova Pravila koji ne samo sažimlju Pravilo već i svečev život. Benedikt, naime, po riječima sv. Grgura pape nije drukčije živio nego kako je drugima propisao. A lijepo ga još označuje izreka koju je uputio pustinjaku Martinu. Taj je nedaleko od sveca nogu

okovao lancem uz špilju gdje je kanio provesti svoj vijek. Benedikt mu je poručio: *"Teneat te catena Christi =Neka te veže Kristov lanac!"*

Bernard

S petero braće i 25 drugih pripadnika njegova roda (a kasnije im se priključio i otac Teskelin) godine 1111. stupio je Bernard među prve cistercite. Poslije tri godine, izabran je za opata u Clairvaux. Ondje se živjelo strogo prema Pravilu sv. Benedikta i zato mu se pridružilo mnoštvo sljedbenika. O svečevoj je smrti Clairvaux brojio 68 fundacija. Njegovih 38 godina opatovanja znači ujedno isto toliko godina javnog djelovanja za dobro Crkve. Nastupao je protiv krivovjeraca i propovjedaao II. križarsku vojnu. Uz to je Bernard valjda najveći mistik srednjeg vijeka. Posebno je zanosno govorio o Blaženoj Dj. Mariji a te je govore preveo o. Bernard Tičić (izd. "Symposion" u Splitu). O Bernardovu je jubileju Pio XII. napisao encikliku "Doctor mellifluus", kako ga se obično naziva: Medorječni naučitelj. U časoslovu je razmjerno mnogo njegovih čitanja (14), a Bugnini (str.532) kaže da bi ih bilo i više ali su se bojali da će se u prijevodima mnogo izgubiti njegov značajni "sapor spiritualis". Život je i nauk Bernardov nekako sažet u njegovoj izreci: *"Mjera ljubavi prema Bogu jest da ga ljubimo bez mjere."* Ili citat iz čitanja na svečev blagdan: *"Ljubim jer ljubim, ljubim da ljubim!"*

Bernardica

Poslije njezina poznatoga i toliko omilostivljenoga života, sačuvalo se nekoliko pisama (v. 11.II.) i "Intimne zabilješke". U njima je zapisana i ova svetičina želja: *"Da i ja živa budem razapeta s Njim (Isusom) i pretvorena u Njega po euharistijskom sjedinjenju, razmatranju njegova života i osjećajima njegova Srca privlačeći duše ne k sebi već k Njemu!"*

Bernardin Sijenski

Franjevac stroge stege propovijedaao je s velikim uspjehom. Teško je bilo smoći svećenika koji su ispovijedali i pričješćivali one što ih je Bernardin obraćao u svim svojim nastupima. Osobito je širio pobožnost presvetom Isusovu imenu označenu slovima IHS (Jesus hominum salvator = Isus spasitelj ljudi, iako su to zapravo dva prva i zadnje grčko slovo imena Isus). Zaslužan je i za rast pobožnosti prema sv. Josipu (v.19.III.). U svojoj je dubokoj poniznosti tri puta odbio biskupsku čast.

mačio O. Marijan Mandac u izdanju "Službe Božje": *"Jedinstvo Crkve, Euharistija i Molitva Gospodnja"*. Skoro čitavu zadnju raspravu o tome kako se moli Oče naš imamo u XVI. tjednu časoslova (valjda u vezi s isprošenim Samsonom). Često se navodi Ciprijanova izreka: *"Ne može imati Boga za Oca tko nema Crkvu za majku"* (Jed. 6).

Ćiril Aleksandrijski

Zadnji veliki predstavnik tako zaslužne aleksandrijske teološke škole. Kao vrlo odlučan nadbiskup nastupao je protiv nestorijanizma i posebno je zaslužan za proglašenje dogme o Bogorodici (Theotokos) u Efezu god. 431, što ističe i molitva na njegov spomendan 28.VI. Taj mu je odredio papa Leon XIII. kada ga je proglasio crkvenim naučiteljem. Ćiril je napisao više egzegetskih djela, a najvažnije mu je tumačenje Ivanova evanđelja, iz kojega je u časoslov uzeto 6 čitanja.

Ćiril Jeruzalemski

Kao biskup isticao se svojim katehezama i još za života zaslužio naziv "Kateheta". Njima nas uvodi u dublju spoznaju spasenjskih otajstava kako to spominje i molitva na njegov spomendan 18.III. Sam sv. Bazilije svjedoči o cvatućem životu jeruzalemske Crkve IV. stoljeća. Od Ćirila imamo sačuvane 24 kateheze. Iz 15. je uzeto prvo od svih čitanja u našem časoslovu i k tome još iz 9 drugih. Zadnjih pet, tzv. "Mistične kateheze" nisu Ćirilove već po svoj prilici od njegova nasljednika Ivana. Pod nazivom "Jeruzalemske kateheze" imamo tri u časoslovu vazmenog tjedna o trima sakramentima kršćanske inicijacije.

Diadoh

S pravom je naš časoslov obogaćen s barem dva čitanja (2.petak i 4. srijeda) ovoga biskupa iz 5. stoljeća u Fotici (Sjeverni Epir), dakle, našega susjeda. S korišću se i u naše dane čitaju njegovih "Sto poglavlja o duhovnom savršenstvu", napisanih uz ostalo protiv mesalijanaca koji su isticali potrebu jedino molitve za postignuće duhovne "apatheje", tj. neosjetljivosti i ravnodušnosti prema svim svjetovnim i uopće vanjsim događajima.

Didim Slijepac

Posve je oslijepio kao dijete od 6 godina, ali je izvanrednim trudom i neobičnim pamćenjem stekao veliko teološko znanje za sebe i za druge te postao jedan od početnika aleksandrijske škole. Dugo živeći kroz skoro cijelo 4. stoljeće, s pravovjernim je montanistima isticao djelovanje Duha Svetoga, o čemu imamo njegovo čitanje u utorak 6. vazmenog tjedna. Didima hvale sv. Atanazije i sv. Jeronim.

Dorotej

Rodio se početkom VI. st. u Antiohiji a cijeli život je proveo kao monah i opat u Gazi. Preko Teodora Studite imao je veliki utjecaj na grčko, rusko i arapsko monaštvo. Dva čitanja u časoslovu (pon. i ut. IX. tjedna) vrlo su konkretni izvaci iz njegovih "Pouka". Zasluguje zapamtiti njegovu prisposobu: Svi težimo ka Kristu kao u kružnom polju točke k svojem središtu, i što smo bliže cilju to smo si bliži i između sebe.

Efrem

Prvih godina 4. st. rođen je od kršćanskih roditelja u Mezopotamiji. Dakon, propovjednik i predvodnik teološke škole u Nisibiju i Edesi. Zbog premalo poznatog sirske jezika, djela su mu većinom sačuvana u grčkom prijevodu. Crkvenim ga je naučiteljem proglasio papa Benedikt XV. i odredio mu spomendan na 9.VI. Uz njegovo čitanje na taj dan, imamo u časoslovu još tri vrijedna izvotka iz njegovih djela: I.čtvrtek došašća; III.vazmeni petak i VI. nedjelja. Spjevao je i dosta himana koji mu doniješe naslov "kitara Duha Svetoga". U naše je dane Efremova djela proučio i djelomice preveo na njemački jezik profesor u Sant' Anselmu p.Edmond Beck.

Elred

Škotski plemić, odgojen s prijestolonasljednikom, ostavi prve visoke službe i god. 1135. stupa u cistercitsku opatiju Rievaulx. Više je puta bio određen za biskupa ali je iz ljubavi prema monaškom životu to uvijek uspio otkloniti. Sačuvano je mnogo svečevih govora i spisa, iz kojih su uzeta tri čitanja u naš časoslov. Poput b. Izaka od Stelle, prislan je svjedok afektivne cistercitske duhovnosti koja u naše doba opet dolazi do sve većeg uvažavanja.

Euzebije Cezarejski

Dok je još bio katekumen, zbog dobrog obavljanja civilne službe, narod ga polovicom 362. godine izabere za biskupa u Cezareji te je kršten i zaređen poslije izbora za biskupa. Sa svojom je skromnom teološkom izobrazbom živio u sjeni sv. Grgura Nazijanskog i sv. Bazilija koji mu mnogo pomagahu. U časoslovu imamo druge nedjelje došašća njegovo tumačenje proroka Izaije (a govor je o Isusovu preteči i pripravi na dolazak Riječi). Još nam i na sam svršetak građanske godine sa zadovoljstvom govori o posljedicama Konstantinova mira, što je u vezi sa svecem toga dana. Prikladno je to optimističko gledanje kao što se i molitva toga dana osvrće na Božje ravnanje u svemu našem životu.

Euzebije Verčelski

Uz ono što o junačkom biskupu u Verčelima (Sjeverna Italija) 2.VIII. stoji u časoslovu, spomenimo da je, nakon osam godina progonstva zbog obrane nicejske vjeroispovijesti, pohodio i naš Sirmium s nakanom da subraču utvrdi u pravovjerju Kristova božanstva. Napisao je djelo o presvetom Trojstvu a nedavno je proglašen patronom cijeloga subalpinskoga kraja, gdje je još uvijek mnogo štovan.

Faust

Lerinški je monah god. 434. postao biskupom u Riezu no i dalje je nastavio živjeti u strogoj stezi kao da je u samostanu. Iz govora mu je u časoslov 12. siječnja uzeto značajno čitanje o svdbi Krista i Crkve. Tu je činjenicu prva nedužna Crkva više isticala, a u naše se dane u uskliku prije pričesti ispušta pridjev iz Otk 19,9. Zato nekako šteta što se Faustovo čitanje uzima samo one godine kada blagdan Gospodinova krštenja pada tek 13. siječnja.

Faustin

Ovaj je rimski prezbiter luciferanske sekte oko god. 380. napisao djelo koje nosi razne naslove. Iz njega je u časoslov 12. nedjelje uzeto čitanje o Kristu vječnom Kralju i Svećeniku, očito u vezi s biblijskim čitanjem o pomazanju Davida za kralja. Liturgija se, dakle, nije libila uzeti i nešto vrijedno od onoga koji u svemu nije bio pravovjeran. U

duhu je to nastojanja da se, koliko je god moguće, traži ono što spaja a ne ono što nas dijeli.

Franjo Asiški

Od jednoga od najvećih nasljedovatelja Krista raspetoga imamo malo govora a velika djela. Na spomendan 4. listopada uzeto mu je čitanje iz pisma što ga je Poverello uputio svim vjernicima kako moramo biti jednostavni, ponizni i čisti. To troje tvori siromaštvo i ujedno bogatstvo duha. Franjino Pravilo vidi u "Redovničkim pravilima".

Franjo Ksaverski

Bio je jedan od prvih drugova sv. Ignacija Lojolskog i valjda najoduševljeniji i najustrajniји katolički misionar. Uza sve divljenje svecu, teško bi se netko danas izrazio o vječnoj sudbini pogana kao što čitamo na njegov spomendan 3. prosinca. Vidi se kako je crkveni nauk u nebitnim stvarima podložan vremenskim i krajevnim shvaćanjima, o čemu je uvijek dobro voditi računa i držati se Crkve svoga vremena a na sve prošlo gledati povijesnim očima.

Franjo Paolski

Uz spomendan velikoga talijanskog čudotvorca 15. st. čitamo odlomak iz pisma kojim svetac poziva na pokoru važniju od čudesa. Inače o poniznom svecu, kojemu se u nekim krajevima mnogo utječu, postoji veliki broj talijanskih knjiga i knjižica.

Franjo Saleški

Iz života i djelovanja poznatoga ženevskog biskupa uočimo kako je prethodio Drugom vatikanskom saboru svojim naučavanjem da su svi vjernici pozvani na svetost (v. Konstituciju LG 5). U tu je svrhu napisao dva djela koja su prevedena i na hrvatski jezik te se još uvijek čitaju s velikom korišću. Značajno je da ono za obične vjernike nosi naslov "Uvod u bogoljubnost ili Filotea", a za duhovno naprednije "Teotim" kojim ističe strahopoštovanje pred Bogom. Iz toga je lako zaključiti kako blagi svetac uvjerljivo spaja oba načina kojima imamo pristupiti Bogu. Nekako u prisnom smislu poznate crkvene molitve: "Daj nam, Gos-

podine, da se tvoga svetoga imena bojimo i ujedno ga uvijek ljubimo." Tko misli da je napredovao u drugome, nikako ne smije smetnuti s uma prvo, a prvo bez drugoga nije kršćansko. Svečev je spomendan 24. siječnja.

Fulgencije

Težak je bio život kršćana u Sjevernoj Africi pod strahovladom Vandala koji su opsjedali i Hipon kad je u njemu umirao sv. Augustin. Unatoč tome, svečevim su putem išli mnogi pastiri, a među njima se isticao Fulgencije iz Ruspe (467-532). Najprije monah pa biskup u tom gradu, odakle je više puta bio izagnan na Sardiniju. Njegove su rasprave i govore suvremenici mnogo cijenili pa su i do nas doprli. Najviše se bave trinitarnim kristološkim temama kao i naukom o milosti, dakle, o onome što je i Augustina najviše zanimalo. Slijedi ga i u stilu, što se vidi npr. iz govora na blagdan sv. Stjepana (26.XII). Naš je časoslov obogaćen sa još 6 njegovih čitanja, dok se prije liturgijske obnove nije od njega ništa čitalo. A kako je sadržajan npr. njegov govor na slavlju pastira!

Gaudencije

Iz njegova je života sigurno da je pod pritiskom sv. Ambrozija god. 391. prihvatio biskupsku službu u Brešiji. Slovio je kao dobar propovjednik, a od 20-ak sačuvanih govora najviše ih je u zbirci koju je sâm poslao prijatelju Benevolu koji ga nije mogao slušati u crkvi. Dakle, nekako kao što naši biskupi šalju svoje pastirske poslanice. U časoslovu su njegova čitanja u utorak II. vazmenog tjedna i u četvrtak II. tjedna. Oba nam predočuju euharistijsku žrtvu kao uprisutnjenje Kristove žrtve na križu. U prvom se sasvim konkretno primjenjuje starokršćanska uspoředba Kristova tijela i krvi s pripremanjem kruha i vina.

Getruda

Od svoje je 5. godine živjela u samostanu Helfta, gdje je postala i opaticom. Do 20. se godine pretežno bavila studijem, između ostaloga dobro je naučila latinski jezik. No, kako ju je to previše rastresalo, uvelike je gajila temeljito obraćenje prema duhovnom životu. Sačuvano je više njezinih spisa, a iz glavnoga je uzeto čitanje 16.XI. Poznate su i njezine "Duhovne vježbe", sve s parafrazom tekstova s glavnim sakra-

mentalnim i redovničkim obredima. Jedina je Njemica koja je zaslužila naziv "Velika". Ciprijan je Vagaggini u velikom XXII. poglavlju svoga djela "Il senso teologico della liturgia" obradio njezinu duhovnost kao tipičnu za liturgijsku askezu i mistiku.

Grgur Agrigentski

Južna je Italija sa Sicilijom od davnine bila pod utjecajem grčke vlasti i kulture. Još je i sada ondje biskup s bizantskom liturgijom. U Agrigentu su bila dva biskupa s imenom Grgur: jedan u VI. st. a drugi u IX. Obojica su upisani u svetačkom imeniku istočne i zapadne Crkve. Po svoj prilici, od drugoga su u časoslov uzeta dva čitanja (v.petak i subotu 7. tjedna), tj. iz njegovoga dugog tumačenja biblijske knjige Propovjednika. Inače, stari oci nisu mnogo tumačili tu knjigu s prenaplašenim pesimizmom, a i u časoslovu se čita samo toga tjedna.

Grgur Nazijanski

Kao što se Ivan, zbog uzvišenog 4. evanđelja, naziva Teologom, tako se tim imenom i ovaj Grgur označuje među naučiteljima. Kako je još kao katekumen zajedno s mladim Bazilijem živio u Ateni za vrijeme njihovog studija v. odlomak iz govora što ga je Grgur održao na pogrebu prijatelja (2.I.). Malo je vremena živio kao monah i postao je biskupom u rodnom Nazijanzu pa nadbiskupom u Carigradu i onda opet u Nazijanzu. Govori mu teološkom dubinom nadvisuju sve suvremenike. Nije obični egzegeta već vjerski nauk produbljuje svojim umovanjem, toliko da se uza svu svoju skromnost izrazio kako mu je nauk o Duhu Svetomu jasniji negoli onaj o Svetomu pismu. Do dandanas se malo koji istočni otac citira koliko on. Poznato je da se i naš apostol Konstantin-Ćiril, "Filozof", njime služio kao svojim glavnim učiteljem i uzorom. U časoslovu se nalazi 6 njegovih čitanja. Možda najznačajnije je ono na blagdan Gopodinova krštenja. Napisao je i mnogo pjesama od kojih su najvažnije 30 prvih pod imenom "Carmina dogmatica". Od stotinjak je svojih poslanica Grgur barem 20 uputio svome dragom prijatelju Baziliju, i pravo je da se zajedno svetkuju.

Grgur Nisenski

Ovoga brata sv. Bazilija i člana obitelji s više svetaca, radije nazivamo Nisenskim prema latinskom "Nissensus". Sveti ga je brat

zaredio za biskupa u Nisusu (Kapadocija). Prije toga se Grgur bavio re-torskim i filozofskim naukom i bio oženjen s Teosebejom. Poslije su-pružine smrti 362. godine, prigrlio je monaški život i 9 godina kasnije postao biskupom. Brojna mu djela tako duboko obrađuju teološka i asketska pitanja da ga neki smatraju većim od druge dvojice čuvenih Kapadočana, tj. Bazilija i Grgura Nazijanskoga.

Dva Grgurova djela je preveo na hrvatski i protumačio o. Marijan Mandac i izdala "Služba Božja". U časoslovu imamo 6 njegovih čitanja, dok u starom nije bio uopće zastupljen. Posebno je hvalio monaški život kao stalež za postizanje savršenstva pa su ga benediktinci, kao i Istočna crkva, uvrstili u svoj kalendar (10.I.). Toga se dana ondje čita ova njegova izreka: *"Jedinim zlom smatramo kad bismo bili odijeljeni od Božjeg prijateljstva, a jednim dobrom kad smo Božji prijatelji."*

Grgur Veliki

Potomak je rimske patricijske Anicijske obitelji. Najprije je postao prefektom Rima, a zatim je očinsku kuću ispod Aventina pretvorio u sa-mostan i sam u nj ušao te na svojim sicilskim dobrima osnovao još 6 re-dovničkih kuća. Godine 579. papa ga je Pelagije II. zaredio za đakona i kao svoga poklisara poslao u Carigrad. Povrativši se u Rim, poma-gao je papi i skoro ga naslijedio. Iako boležljiv, 14 je godina mudro up-ravljao cijelom Crkvom, o čemu svjedoči njegovo brojno dopisivanje, tako i s nekim biskupima u našim dalmatinskim gradovima. Osobito je zas-lužan što je opata Augustina s braćom poslao u Englesku koja ga zato smatra svojim apostolom. Od govora su mu najvažnije homilije na ned-jeljna evanđelja što ih je djelomice diktirao s bolesničkog kreveta da se pročitaju vjernicima pa ga nazivaju "rimskim župnikom".

U časoslovu je sada iz tih homilija 6 odlomaka, a prije ih je bilo mnogo više. Čuveni su mu i nagovori uz knjigu o Jobu (iz kojih je uzeto 6 čitanja VIII. tjedna) i "Pastirsko pravilo" (v.XXVII. nedj.). To je kroz stoljeća vrijedilo kao glavni priručnik pastirskog bogoslovlja a preve-deno je i na hrvatski jezik. Ponešto je utjecao i na crkveno pjevanje koje se po njemu redovito zove gregorijansko. Dotada najpoznatijega rimskog biskupa, povijest je s pravom nazvala Velikim.

Grgur VII.

Poslije Grgura I, još su dvojica papâ s istim imenom (Grgur II. i Grgur III.) štovani kao sveci, ali najviše je u povijesti poznat Grgur VIII. Čuvena je njegova odlučnost za obnovu Crkve i borba sa svjetov-

nim vladarima, osobito s Henrikom IV. Ovaj se papa spominje i u vezi s našim kraljem Zvonimirom. Mnoge su ga krajevne Crkve odmah poslije smrti smatrale svetim, ali se zbog protivljenja nekih vladarskih kuća, počeo štovati kao svetac u cijeloj Crkvi tek u novije vrijeme. Na spomendan (25.V.) izvadak iz jednoga njegovog pisma pokazuje kakav mu je bio ideal o slobodi Crkve.

Gverik

U časoslovu se nalazi samo jedno njegovo čitanje a i to se rijetko uzima: Slavlje Blažene Dj. Marije u subotu. Slavi je kao Majku Kristovu i svih kršćana. Takvih je sačuvano nekoliko od toga cistercitskog opata koji je najviše žalio što boležljiv nije mogao slijediti sve zajedničke vježbe sa svojom subraćom pa im je nastojao pomagati svojim nagovorima. Umro je 19. 8. 1157. i štuje se kao blaženik.

Hilarije

Zbog protivljenja arijanskom krivovjerju, car ga je Konstancij prognao u Frigiju. No, i ondje je krivovjernicima toliko smetao da je kao "discordiae seminarium et perturbator Orientis" bio vraćem na svoju stolicu u Poitiers. Zaslužan je što je teologiju istočnih otaca prenio latinskim jezikom na Zapad, osobito svojim djelom o presvetom Trojstvu. Kako se ponizno odnosi prema toj najvećoj tajni, vidi 13.I. Svoju važnost ima njegovo djelo "Rasprava o starozavjetnim otajstvima" (hrvatski prijevod izdan u Zadru 1969) kojoj je vrlo vrijedan uvod i tumač napisao dr. Anton Benvin. U časoslovu je i par čitanja iz Hilarijeva tumačenja psalama što je k nama došlo u antologijskim zbirkama. Kao prvi latinski sastavljač crkvenih himana, ponukao je svetoga Ambrozija na taj posao.

Hipolit

Rimski mučenik III. stoljeća, kojega su slavili papa sv. Damaz i pjesnik Prudencije, ali je štovanje rano pomiješano s nekim biskupom. Pod tim imenom imamo u časoslovu tri čitanja, sva tri u 1. svesku. Tom imenu dugujemo i ponešto prerađenu II. euharistijsku molitvu (v. Bugnini 449). Bit će da se sada ona najviše uzima, ali barem da budemo uvijek svjesni usklika što ga u njoj upravljamo Bogu: "*Zahvaljujemo ti što si nas pozvao da stojimo pred tobom i tebi služimo.*"

(Nastavit će se)